

NEROVNOMĚRNÝ ROZVOJ

Bradley, P. N., Carter, S. E. (1989) Food production and distribution – and hunger. In Johnston, R. J., Taylor, P. J. (eds.) A world in crisis? Geographical perspectives. Blackwell, Oxford, str. 101-124.

Článek výstižně popisuje problém, a to i přes to, že je velmi komplexní. Protože země třetího světa jsou převážně zemědělské, lze toto vidění potravinové krize rozšířit na chápání celé problematiky rozvojových zemí. Nesouhlasím jen s jedním tvrzením z konce článku, a to, že konečným cílem rozvojové pomoci rozvinutých zemí je jen udržení statusu quo, i přes to, že bohaté země na současné situaci momentálně spíše vydělávají.

Autor ve své stati zpracovává klíčová témata výzkumu posledních let – růst populace v zemích Třetího světa a potravinový nedostatek. Jeho práci lze zařadit do neomarxistického paradigmatu a konkrétně jsou zde i zřetelné odkazy na teorii světových systémů I. Wallersteina. S autorem lze v mnohém souhlasit, jeho tvrzení pochází z existujících výzkumů a jeho argumentace je založena na logickém základu. Nejsilnějším argumentem se v tomto případě zdá neadekvátní distribuce potravin, jichž je ve „vyspělém“ světě nadbytek, zatímco v zemích Třetího světa nedostatek. Diskutabilní otázkou je, zda skutečně programy pomoci Třetímu světu slouží pouze k tomu, aby byl zachován status quo, v tomto bodě bych s autorem nesouhlasila, jelikož zde nemáme pouze programy zaměřené na ekonomiku, ale také jiné, např. sociální projekty, zdravotnictví, na druhé straně stejně specifické a problematické jsou programy zaměřené na vzdělání obyvatelstva. Autor svým příspěvkem představuje „ekonomický“ pohled na modernizaci a potravinový nedostatek.

Text je dle mého názoru velmi dobře napsán. Podává pravdivý obraz světa, kde na jedné straně je ohromný potenciál k produkci potravin, na straně druhé však hlad způsobený neochotou k jejich distribuci. Jsem skeptický k rychlému a úplnému řešení problému produkce a distribuce potravin, který by byl pro všechny přijatelný, ale domnívám se že alespoň částečné řešení je v dohledné době možné. Vyžaduje ovšem změnu myšlení a priorit, a to nejen „mocných“, ale celé společnosti.

Text se dotýká hranic etického a morálního. Hladomor je zcela jistě problémem celosvětovým. Na druhou stranu ale vyspělé země nenesou úplnou odpovědnost za vzniklou situaci. Živit exponenciálně rostoucí populaci strádajících zemí rovníkového pásma může situaci paradoxně ještě eskalovat.

Autoři svým článkem v první řadě uspokojují hlad „západní“ veřejnosti po informaci, která vysvětlí termíny a procesy, kterými jsou denně bombardováni médii. Je hodně málo lidí, kteří si uvědomí, že třetí svět utvořilo stejné západní myšlení, které se ho dnes snaží objasnit. Stále jeden a týž pohled. Pořád stejný moloch stejné ekonomie a stejné politiky. Západ ve své nenasytnosti vzal třetímu světu především kulturu a tradici, po které šlape intenzivně již od dob kolonizace. Uměle jsme v jakési okurkové sezóně vykonstruovaly svět, který je dnes našim zájmem. Hledáme východiska z krizí (potravinová, ekologická, politická, ekonomická atd.), ve kterých se snažíme zaručit rovné uznání odlišným kulturám, různému myšlení a různorodým hodnotám, v této konstrukci reality však bojujeme sami se sebou, problémy neřešíme, jen prohlubujeme. Každý z nás „západních“ žije na úkor několika z nich „z třetího světa“.

Bylo by řešením problému „diktátu trhu“ vytvořit nadnárodní společnosti po vzoru OPEC, ale v tomto případě pro mezinárodní obchod určitými potravinami? Proč si nemohou lidé v chudých oblastech potraviny koupit, když je vynakládáno relativně hodně prostředků na rozvojovou pomoc? Není hlavním viníkem chudoba států třetího světa v důsledku zadlužení, kdy pouhé splácení dluhů (např. Světové bance) zdaleka překračuje příjmy z rozvojové

pomoci? Nebylo by pro všechny lidi (jak z chudého „Jihu“, tak ale i z bohatého „Severu“) přínosem, kdyby ekonomové Světové banky či jiní „kapitalističtí bosové“, ale nakonec i většina obyvatel bohatého Severu zakusili, co to vůbec znamená „MÍT HLAD“?

Nedostatek článku spatřuji v nedokonalém shrnutí a závěru celé problematiky, kdy autor nenachází žádné reálné řešení. Objevuje zde spíše skepsi z neustálého nárůstu hladovějících lidí v zemích třetího světa aniž by vyslovil světu jakousi naději.

V tomto článku jsem se dočetl o problému potravinové distribuce a hladu, problému o kterém jsem samozřejmě informován z hromadných sdělovacích prostředků, ale jehož skutečnost je pro mě jako Evropana, majícího stále „plnou ledničku“ těžko představitelná. Jako naprostý vrchol iracionality na mě působí ta skutečnost, že jídla je v podstatě dostatek pro všechny, jen některé národy si ho nemohou dovolit. Jak dlouho budou ještě chudé státy hladově a západní státy vysílat nové a nové rakety do vesmírů a vyrábět stále dokonalejší a dokonalejší mobilní telefony? Je to skutečně velký paradox, a nejsem si jist, zda je možné dosáhnout v dohledné době nějakého obratu.

Souhlasím s autory článku, že potravinová krize je skutečně palčivým problémem současného světa, jejíž řešení ovšem v nedaleké budoucnosti nevidím. Pokud vyspělé země nezmění svůj způsob politiky v zemích Třetího světa, nemůže dojít ke zlepšení této situace. Nejde o to, že těmto zemím dáme potraviny, ale jde o to změnit zde systém hospodaření. Řešením by určitě byl návrat k tradičnímu způsobu zemědělství a tradičním potravinám, díky kterým by byly tyto země schopny se uživit, což ovšem vyspělé země nechtějí připustit, protože by tím ztratily zdroj užitkových plodin pro svou výrobu. Je to začarovaný kruh, kde hlavní úlohu hrají peníze a ekonomický růst. Co by mohlo přispět k řešení je to, že by se změnilo globální veřejné mínění na tuto otázku.

Stejně jako Bradley a Carter se domnívám, že jádro problému leží v „delokalizaci zemědělského hospodářství“ (můj výraz) rozvojových zemí, v aplikaci západního neoliberálního modelu rozvoje. Hlavní problém vidím v tom, že rolníci ztratili půdu – tj. kontrolu na svém základním zdrojem. ***Půda by zřejmě neměla být předmětem obchodu. Měla by náležet místnímu společenství bez možnosti ji prodat.*** Nemám tento problém vyřešený – i proto navrhuji tuto otázku do diskuse. Dalším problémem je, že rozvinuté země neusilují prakticky o rozvoj zemí třetího světa – nejde o ony země samotné. Jde o to, aby se tyto země „rozvily“, tak jak potřebují rozvinuté země a globální trh.

Přijde mi smutně logické, jak se potraviny stanou závislé na penězích a jsou předmětem podnikání pro jedny, zákonitě zdraží pro ty ostatní, kteří si je již stejně nemohou dovolit – stejně jako je tomu u „rozevírajících se nůžek“ kde bohatí bohatnou a chudí chudnou. Myslím, že lokální zemědělství a distribuce potravin na principu CSA (jako například v projektech Food Bank), kdy přebytky jsou rozděleny „potřebným“ může napomoci pro alespoň částečné řešení krize. Částečně se mi zdá i řešením větší rozšíření Fair Trade.

Zřejmě největší slabinu článku lze spatřovat v jeho fixaci na výklad pouze skrze světovou kapitalistickou ekonomiku, což nutně vede k určitému redukcionismu. Ačkoliv kritizují liberalistický přístup, který pouze řeší symptomy, nikoliv příčiny, sami po předložení své verze o příčinách řešení také nenabídlí. Otázkou je, jestli to vůbec bylo jejich cílem (popř. i úkolem). Bráno do důsledku, z vyznění jejich článku chápu, že optimální by bylo zhroucení celé kapitalistické světové ekonomiky, to by však byl zřejmě nejen nerealizovatelné ale asi i neefektivní. Na druhou stranu však považuji tento článek za zdařilou argumentaci jejich postoje a rozhodně hodnotný příspěvek do diskuze o potravinové krizi.

S obsahem článku v podstatě souhlasím. Pouze bych na rozdíl od autora faktu přelidnění a klimatických změn věnovala větší pozornost. To, že někde následkem globálního oteplování

přibývá pouštní a pobřežní oblasti jsou zaplavovány oceánem, má na produkci potravin zcela určitě vliv. Dříve se možná tamější národy dokázaly s nepříznivými klimatickými jevy vyrovnat, ale tyto přicházely čas od času, zatímco dnes je zaplavování pobřeží jevem konstantním, který v budoucnu neodezní jako např. v dřívějších dobách povodeň a zaplavenou půdu tudíž nebude již možné nikdy v budoucnu využít. A to, že má přelidnění některých oblastí vliv na nadměrné využívání tamější půdy a její následnou degradaci, která má za následek nižší produkci plodin touto půdou, podle mne také nelze zcela zanedbat

Bunyard, P. (1997) Tehri: a catastrophic dam in the Himalayas. In Rahnema, M., Bawtree, V. (eds.) The post-development reader. Zed Books, London & New Jersey, str. 256-262.

V článku se jedná o trochu jednostranný pohled na věc, přesto si myslím, že takový mamutí projekt není zrovna v souladu s trvale udržitelným rozvojem.

Autor ve svém textu kritizuje dopad stavby velké přehrady na životní prostředí a v tomto smyslu neadekvátní narušení přírodních podmínek a rovnováhy v oblasti. Představuje tak environmentální pohled na modernizaci a narušení až zničení tradičního způsobu života, který byl veden v rovnováze s okolním prostředím. Slabiny textu bych možná viděla v jeho esejistické formě – autor by měl podložit svá tvrzení výzkumem, pozorováním. Přesněji definována by také měla být hrozící nebezpečí i návrh alternativ, které jsou pouze hrubě nastíněny.

Text je zcela záměrně jednostranně zaměřen, což je vzhledem k okolnostem samozřejmé, nicméně bych uvítal spíše vyvážený text. Je zřejmé, že velká část obyvatel oblasti je proti stavbě přehrad. Ovšem je otázkou, zda je tato stavba opravdu jen megalomanský projekt, nebo by přinesla natolik velký užitek, který by vyvážil nespokojenost místních obyvatel. Přibližně 85 000 obyvatel, které by dle článku bylo potřeba kvůli stavbě přestěhovat, je na indické poměry nepatrné množství. Otázkou zůstávají škody na životním prostředí vzniklé výstavbou. Je potřeba důsledně porovnat rizika spojená s výstavbou přehradní nádrže s efektem, který by tato stavba přinesla.

Stavba gigantických přehrad se zdá být demonstrací lidské síly a nadvlády nad přírodou. Zásahy do ekosystému v oblasti těchto staveb jsou tak mnohdy hlubší, než by vyvolala přírodní katastrofa sama. Člověk si ale chrání své ekonomické zdroje za každou cenu a to žel i na úkor přírody. Tímto však nepopírám roli přehrad např. jako ochrana proti povodním, avšak všeho s mírou (síta většího počtu menších přehrad po toku řeky).

Co jsou přehradu proti globální lidské hlouposti, lenosti a nenasytosti. Vážít si přírodních zdrojů přehrada nenaučí, spíš lidstvo v dosavadním jednání podpoří. Nač prosazovat zájmy veřejnosti, i té nejlokálnější politice jde přeci o maximum výtěžku, teď a tady. Až se přehrada dostaví, kde budou ti, kteří v její stavbě rozhodli.

Víc než problém výstavby přehrad, mě zarazí problém ignorace veřejného mínění. Dost pravděpodobně došlo ke „špatné bilanci místního referenda“.

Text podobný tomuto jsem již četl. Myslím si, že na lokální problémy jako je např. tento by se nemělo zapomínat a dát o nich vědět světu. Pro někoho kdo má podobný, pro něj či ostatní více či méně důležitý problém, a cítí povinnost bránit svůj region, může být inspirativní. Proč se stále ztrácet v mlze globálního, skrze kterou lze zahlédnout občas jen šedé stíny a v níž jasné kontury zůstávají zahaleny.

To, že si určitá skupina lidí, která je u moci, často dělá, co chce, aniž by se seznámila se samou podstatou problému, či aniž by se ohlížela na zájmy veřejnosti, je běžné. Běžné je rovněž bohužel i to, že hlas veřejnosti, ačkoliv je mnohdy jakkoliv silný, zůstává často

nevyslyšen. Souhlasím pochopitelně s postoji himalájského obyvatelstva, důvěřuji jejich postřehům a zkušenostem. Kdo lépe by měl znát himalájský ekosystém, když ne právě oni?

V článku autor píše o tom, že je to vlastně celé velmi jednoduché. Stačí dát lidem důvěru v užívání země (půdy), dát jim prostředky k zamezení degradece jejich země (uchovat lesy) a populační problémy se vytratí. Vesničtí lidé mají přece znalosti a zdravý rozum, potřebný k tomu, aby obnovili zemi, kterou vláda ničí. Vesničané se tak budou moci žít svým tradičním způsobem, který má mimo jiné za následek pomalý nárůst populace. Snad je to pravdivé pro tento konkrétní případ, ale přemýšlím, zda se to dá použít obecně? A moc tomu nevěřím. Že by míra schopnosti užít se takto přímo souvisela s růstem populace (a „vědomě“ ho ovlivňovala?)

Článek byl pro mě velikým přínosem, neboť jsme se dozvěděl o této stavbě, o které se z běžného tisku člověk nedozví. Ukazuje jasně na skutečnost, že v dnešním světě stále více vítězí ekonomické a obchodní zájmy nad zájmy přírody a tím nad zájmy nás všech. Myslím si, že tento problém již dosáhl globálního měřítka, neboť jak vidíme, zasáhl i takovou oblast jako jsou Himaláje.

Myslím si, že velké přehradby nejsou řešením problému s vodou a když už tak bych dal přednost většímu počtu malých přehrad, jejichž selhání by nemělo takový vliv na krajinu jako u těch velkých. Jinak jako prostředek proti záplavám se například u nás, jak jsme se mohli přesvědčit při dvou velkých povodních v posledních několika letech, přehradby neosvědčily téměř vůbec a nejsou řešením tohoto problému. Skutečné řešení spočívá někde jinde a tím je např. zvýšení retence půdy zpětným vysazením stromů, nezastavování nivy řek a další dobře známá opatření.

S autorem opět souhlasím. Jediné, co bych článku vytkl je poněkud okrajový zájem o hnutí Chipko. Podotkl bych, že hnutí se po prvotním neúspěchu rozdělilo na tři proudy (Chandri prasad bhatt, Utar chant bahini a třetí vedené Sunderlalem Bahagunou). Poslední uvedené bylo nejradikálnější a jeho hlavním cílem bylo převedení lesů na lokální komunity. Právě Bahaghuna dosáhl toho, že tehdejší předsedkyně vlády Gándhiová na 15let zakázala těžbu.

Opět zde vidím problém v aplikaci - diktátu západního univerzálního modelu „rozvoje“, nerespektující potřeby a zájmy místního společenství. Rozvoj by měl dle mého názoru vycházet vždy od lokálního základu společenství a mělo by na něm participovat co nejširší spektrum obyvatel.

V textu je zřejmé autorovo východisko, které proti sobě staví tradiční (zakonzervovanou) kulturu versus moderní koncept rozvoje. Nejsem si zcela jistý, zda je nejvhodnější takto uvažovat. Domnívám se, že ve skutečnosti neexistují jen dva způsoby života společnosti – buď tradiční cesta nebo moderní rozvoj. Existuje mnoho různých cest, které se navzájem proplétají a kde křížovky jsou místem vzájemného obohacování a diskuse.

Problém je ale v agresivním prosazování jedné cesty, která odvádí a vytrhává lidi z jejich dlouholetých kulturních zázemí. Ztráta identity a kulturní degradace pak volá po návratu k tradičnímu. V tomto kontextu se pak svět jeví černobílý.

Obávám se, že neznám žádnou obří nádrž, která by nebyla „problémová“. V případě Aralského jezera se díky zavlažování změnila stabilita jezera natolik, že se změnila rovnováha mezi odparem a přítokem, a jezero dnes mizí, čímž utrpěla společnost závislá na rybolovu z jezera, protože selhává dříve vybudovaná infrastruktura (zanikají vesnice, rybáři se stěhují, půda i v okolí se zasoluje). Assuánská přehrada na Nilu je dalším příkladem, kde megalomanská přehrada ovlivnila chod regionu. Plán jak řídit záplavy na Nilu troskotá na zvýšeném počtu podmáčených a zasolených územích, zvýšenému výskytu nemocí a koneckonců i rapidnímu růstu populace v okolí řeky, kteří ji stále více a více znečišťují. Jako

příklad mohou koneckonců sloužit i Novomlýnské nádrže, ačkoli jsou rozlohou podstatně menší, než všechny zmíněné přehrad, jsou dalším příkladem narušení vazby mezi člověkem a krajinou.

Podle stylu psaní i způsobu vyjádření nespokojenosti (stavba je zločinem proti přírodě i lidem!) lze soudit, že autor s největší pravděpodobností psal článek na základě své osobní zkušenosti a proto je má výtku, že vyznění textu nelze rozhodně označit za neutrální, míněna spíše okrajově. Je však možné že radikalita postoje je i dána charakterem periodika, v němž byl původně publikován. Naopak oceňuji, že sám navrhuje způsob řešení problému, což nebývá vždy obvyklé. Ovšem u konstatování, že se nezříká zcela technologických vymožeností, ale naopak je doporučuje tam, kde je třeba, bohužel bližší specifikace jak typů technologických vymožeností, tak míst užití chybí (což by bylo jistě v souvislosti s dalším článkem kritizujícím zapojení moderních technologií do tradičních oblastí, zajímavé).

To, že výstavba velké přehrad ovlivní životy mnoha lidí a že výstavba několika menších by byla lepším řešením, nelze popřít. Avšak velmi idylickým se mi zdá líčení toho, jak místní lidé až do té „strašné události“ žili v souladu s přírodou. I dříve docházelo ke kácení lesů či vysušování a regulaci vodních toků. I místní lidé si zcela určitě také předělávali přírodu k obrazu svému, tak, aby z toho měli co největší zisk. Tvrdit, že civilizace, která nepoužívala vymoženosti moderní techniky, přírodu nikterak „nevykořisťovala“, mi přijde poněkud přehnané. Myslím, že i oni to dělali – ovšem museli znát míru, aby mohli v této oblasti žít trvale a nemuseli ji po určité době opustit, protože už by nebyla schopna je uživit.

Slater, D. (2002) Trajectories of Development Theory: Capitalism, Socialism, and Beyond. In Johnston, R. J., Taylor, P. J., Watts, M. J. (eds.) Geographies of Global Change. Remapping the World. 2nd. ed. Blackwell, Oxford, str. 88-99.

Článek vychází ze vztahu mezi USA a státy Latinské Ameriky, nejsem si jistý, zda lze takové poznání zobecnit na vývojové trendy obecného chápání rozvoje. Dále: u marxistického přístupu uvádí příklad komunistické Kuby, které se podařil pozoruhodný rozvoj právě za vlády Revoluce. Myslím si, že zde autor přecenil zásluhy samotné kubánské revoluce. Kubánský režim zasloužil o rozvoj Kuby podle mého pouze tím, že zde nastolil jakýsi politický řád a relativně fungující infrastrukturu státu. V e zhrouceném státě, kde vládne anarchie totiž jakýkoli rozvoj není možný.

Tato stať je přehledem dosavadních přístupů k teoriím rozvoje z hlediska paradigmat, které převládaly v jednotlivých obdobích v sociálních vědách. Autor dále identifikuje nové možnosti výzkumu teorií rozvoje a to konkrétně z hlediska feminismu a environmentalismu. Autor dále popisuje kořeny v současnosti vnímané americké nadřazenosti a sleduje zpět její vývoj až do poloviny 19. století. (Zde by možná bylo dobré uvést poznámky k evropské kolonizaci světa již od počátků objevných plaveb.) A naopak by zde stálo za vysledovat vývoj „šíření americké civilizace“ i do století jedenadvacátého. (konkrétní příklady z nedávné doby: Afghánistán, Irák)

Text byl poměrně zajímavý. Ocenil jsem zejména popis historie snahy USA o zamerikanizování ostatního světa. Jak jsem si potvrdil myšlenka nadřazenosti byla obsažena již v začátcích její existence. Snaha USA o šíření její „nejvyšší civilizace“, a neomylná znalost toho co je nejlepší pro ostatní Svět, je ostatně dobře patrná i dnes. Osobně se domnívám, že rozumné zmodernizování společností, pokud je o ni v místě zájem, není věc špatná, ale je otázkou, jakou formou tuto modernizaci provádět ...

Ve výjimečně kvalitním textu Davida Slatera postrádám pouze jedinou skutečnost. Autor jakoby zapomíná, že Francis Fukuyama (jehož myšlenkami začíná), myslitel inspirovaný Hegelem, dospěl k názoru, že pád komunismu umožnil konečné dovršení dějin, spočívající v celosvětové dominanci liberálně – kapitalistického systému. Slaterovy zmiňované komunistické a marxistické teorie však vedly k nutnému pokroku ve vývoji dějin. Po celý zbytek textu se pak opírá o teorie Samuela Huntingtona, aniž ho ve svém textu zmiňuje. Co víc zcela popírá stanoviska Fukuyamy a staví se na stranu Huntingtona. Byl to přeci Huntington, který psal, že příslušníci čínských, arabských nebo evropských kultur nejsou součástí nějakého většího celku. Jednotný ekonomický systém a volný trh tuto skutečnost pouze zakrývají, ale nepřekonávají. Kritické geopolitické teorie se skutečně přiklání k Huntingtonovi, už díky Huntingtonově předpovědi, že hlavním rysem nastupujícího světa bude jeho rozdělení na několik specifických a soupeřících kulturních okruhů. Z toho plyne a co víc se to i plní, že hlavní konflikty budoucího lidstva se odehrávají na liniích oddělujících tyto odlišné kultury. Na tom geopolitika staví své analýzy a komparace, v tom je prospěšná. Ve Fukuyamově kulturní univerzalitě, jejíž příkladem může být amerikanizace, přece není prostor pro nové alternativy, dá se zkoumat pouze z pohledu odehrané historie (Současnost a budoucnost je prostor bez času, nemá již historický charakter).

Autor přinesl analýzu ekonomicko-politického vývoje 20. století. Dospěl k názoru, že plná světová globalizace bude pro lidstvo pozitivním aktem. Ačkoliv se ve své práci zmínil o problematice nacionalismu, tak i přesto se domnívám, že jeho role je mnohem podstatnější. Další překážkou k úspěšné globalizaci je fenomén náboženství. Země tzv. chudého Jihu si cení svých náboženských dogmat zřejmě výše, než nabízeného ekonomického blahobytu.

Text se mi zdál méně srozumitelný. V podstatě souhlasím s autorem, ale téma bych podal jednodušším způsobem. Vynechal bych přehnaně obsáhlý exkurz do historie konfliktů odklánějící pozornost. Jinak nemám výhrady. S otázkami do diskuse si nevím rady z důvodu horšího porozumění. Velmi aktuální téma s ohledem na současnou zahraniční politiku USA.

Tomuto tématu příliš nerozumím a text mi navíc připadal poměrně obtížný na překlad, ale zaujalo mě autorovo vysvětlení, proč celou problematiku vztahuje (příklady) na USA – jeho zaměření na USA. Je skutečně zřejmé, že ona „westernizace“, přestože má hodně svých kritiků a odpůrců, je stále velice živým a neúnavným živlem nasměřovaným a hrnoucím se na „rozvojové země“ – tj. tradiční kultury a společnosti, které jsou „zranitelné“ vůči ortodoxnosti „demokratických myšlenek“ (pro ně většinou absolutně historicky neznámých) a západních rozvojových teorií včetně světového ekonomického tržního systému.

Článek mě blíže seznámil s teoriemi vývoje společnosti a s geopolitickým rozdělením světa. Nadřazenost západních států je dnes ve světě kde rozhodují peníze stále zřetelnější. Dosáhnout stejnocenného postavení mezi státy Sever – Jih je nemožné a vyspělé státy musí aktivně vystupovat a hlídat tyto země v zájmu celé civilizace.

Považuji za nezbytné znovu přemýšlet tom, co je rozvoj. Jakoukoliv tendenci k univerzalitě rozvoje považuji za nešťastnou. Rozvoj té či oné společnosti by měl vždy odpovídat jejím specifickým kulturním, politickým, sociologickým a geografickým rysům. A ještě jedna připomínka, nad níž je dobré se pozastavit. Schumacher ve své knize Malé je milé cituje Tyrella, který rozlišuje problémy konvergentní a divergentní. Problémy konvergentní, na rozdíl od divergentních, ve skutečnosti neexistují, vznikají až na základě zobecnění. Podaří-li se je řešit, lze řešení zapsat a předat je druhým, jež toto řešení mohou použít. Nabízím tedy otázku: **Není rozvoj především problémem divergentním, tedy problémem, který je nutné žít, nikoliv jej řešit výlučně vědecky a abstraktně?** Slovem žít myslím především, to že rozvoj společnosti (příčemž má další otázka do diskuse: Co je to rozvoj, na základě čeho ho posuzovat?), by měl vycházet ze společenského života (kulturního, sportovního, politického

atd.) konkrétního společenství, a jakékoliv koncepce rozvoje by měly vycházet z občanské diskuse. Vědecký přístup je převážně přístupem konvergentním, jenž sice může pomoci, ale jak Shumacher píše "výlučný důraz na konvergentní problémy nás nevede k životu, naopak, vzdaluje nás od něj." ...

Osobně považuji za přinejmenším sporný poměrně silně kriticky vyjádřený postoj k působení USA v průběhu kolonizace, který sice říká, že veřejně bylo vedeno „vznešenými“ myšlenkami, její cíle byly ale jednoznačně mocensko – ekonomické (a tím komplexitu celého problému, podle mého, zbytečně trivializuje). Nezmiňuje geopolitický dobový aspekt, který naznačuje i jiné motivace, jako je snaha o udržení rovnováhy moci v mezinárodním prostředí a ochrana před Pruskem, resp. Německem a jeho expanzivní politikou.

Bohužel nevěřím tomu, že Západ někdy přehodnotí svou politiku vůči ostatním zemím. Tendence všude prosazovat své hodnoty a cítit se jaksi nadřazen je mu vlastní a má kořeny už v 19. století. Také nevím, odkud bere autor pocit, že už začala jakási sebereflexe, že se vztahy Sever-Jih zlepšují a že se Sever začíná od Jihu učit a nacházet v něm „sám sebe“. O tom, že realita je zcela jiná, nás může přesvědčit např. současná politika USA. Ty i nadále prosazují své zájmy bez ohledu nejen na místní kultury, ale i bez ohledu na ostatní státy Severu. A také se mi nezdá, že by se nalézala nová témata k dialogu. Naopak, témata jsou pořád stejná, a pokud mají tyto dialogy náhodou nějaký výsledek, tak to je málokdy něco převratného.

Autor pracuje se známými paradigmaty a jeho hledisko se drží jejich tradičních interpretací. Připomíná geopolitické pozadí současného rozdělení světa, což je sice důležité, ale našinec by čekal zajímavější pojetí zejména v případě marxistické teorie, jejíž základní problematika je zde dobře známá. Ačkoli si klade za cíl reproblematizovat slovo rozvoj, soustředí se na geopolitickou stránku a v závěru pouze upozorní na odlišný přístup postmoderního pojetí.

Návrh otázek pro diskusi v semináři:

- Co nutí lidi v rozvojových zemích stát se součástí světového hospodářského systému, na který nemají vliv a co je pro ně tak přitažlivého na „západním“ stylu života?
- Jak lze zajistit, aby rozvojová politika donorských států sloužila opravdu zájmům rozvoje a ne obchodním či geopolitickým zájmům dané země; a to i přes to, že snahy o skutečný rozvoj jdou proti aktuálním zájmům bohatých států?
- Má rozvoj nějaké politické hranice? Může být rozvoj uskutečňován v nedemokratickém státě? Má být poskytování rozvojové pomoci podmíněno politickými kritérii a do jaké míry?
- Zda byl některý z modernizačních pokusů vůbec úspěšný?
- otázka spojení růstu populace Třetího světa a migrace jejího obyvatelstva
- zda může v informační společnosti vůbec přetrvat tradiční způsob života nepoznamenaný okolím
- Nejsou extrémní kapitalismus i komunismus jen dvě strany stejné mince?
- Je USA současná „koloniální velmoc“, využívající ostatní svět pro své zájmy?

- Za jak dlouho skončí Castrova vláda, a jak rychle po ní dojde k zásadním změnám poměrů? Jak úspěšná bude snaha USA o ekonomické ovládnutí Kuby?
- Proč drží Indie pochybný rekord v selhání přehradních nádrží? Je to způsobeno přírodními podmínkami, nebo lidským faktorem (kvalitou projektu, použitého materiálu či provedením)?
- Mohou obyčejní obyvatelé rozhodovat o svém životním prostředí - zde obyvatelé Himálají o stavbě přehrady, která bude mít malý užitek, ale změní život desítkám tisíc lidí? Je možné, aby měli obyvatelé reálnou šanci rozhodovat o problémech, které se jich bezprostředně týkají?
- Převládnu environmentální otázky nad problémy jednotlivých zemí a budou řešeny jako prioritní úloha globální problematiky? Je skutečně socialismus vyhasínající, nebo dochází pouze k jeho transformaci - viz např. Čína, a nebude tento „kapitalistický socialismus“ nebezpečnější pro životní prostředí, než předchozí dva hlavní proudy?
- Je v zemích třetího světa intenzifikace zemědělství přínosná?
- Nepřibližuje se tato situace hladovějících podobností o potápějící se lodi a přibírání dalších pasažérů?
- Angažují se nějak v dané situaci nadnárodní společnosti?
- Jsou lokální záplavy větším nebezpečím než globální oteplování (viz kácení deštných pralesů)?
- Bylo by možné obdobný „gigant“ postavit i v některých stávajících demokratických společnostech?
- Byla by relativně bohatá Kuba oproštěna od hospodářských embarg schopna (ač stále socialistická) konkurovat západním ekonomikám?
- Je reálné, aby hodnoty západního světa přijaly i fundamentální arabské země?
- Může tržní ekonomika dobře fungovat v zemích, kde je prokazatelně vysoká míra korupce?
- Existuje aspoň jedna věc denní potřeby či cokoli z našeho okolí, v čem nebyla při výrobě použita ropa?
- Je bez ropy možná nadprodukce?
- Jsou ropné společnosti hybným kolem světových ekonomik?
- Jsou ve svých významech slova „amerikanizace“ a „západní myšlení“ synonyma či nikoli?
- Co by mohlo být podle Slatera důvodem k dnešnímu terorismu?
- Jsou gigantické stavby ilustrací moci?
- Skutečně něco řeší malé lokální přehrady?
- Co se vše se skrývá pod pojmem „zelená revoluce“, je to manipulace nebo čistá idea?
- Má moderní v zemědělství své výhody a převažují některé nad výhodami tradičního?
- Traktor nebo vůl? Eko-zemědělství jako návrat k půdě, či výnosný bussines?
- Jsme opravdu jen figurkami ve hře supervelmocí?
- Amerikanizace jako kolonizace nebo prosté přejímání forem?

- Je George W. Bush člověk? A co Jan Tleskač?
- Kde je v globalizovaném světě hranice mezi suverenitou jednotlivých států a právem ostatních „občanů planety“ zasahovat do konkrétních záležitostí a rozhodnutí vlád? (viz příklad stavby obří přehrady)
- Jakými mechanismy je možno reálně prosadit např. rezoluce OSN týkající se lidských práv (konkrétně třeba zákazu dětské práce) proti ekonomickým tlakům a sociálním problémům v zemích Třetího světa?
- Je Západ schopen dostatečně kritické sebereflexe, aby mohl efektivně přispět k vyřešení (nebo alespoň zmírnění) globálních problémů, které svým nadřazeným postojem spoluvytvářel?
- Jaké možnosti mají lidé, kteří přišli o svá úrodná pole pod tlakem moderního industrializovaného zemědělství?
- Je skutečně, jak autor uvádí, tím nejlepším řešením přechod na moderní zemědělství západního typu? Není to opět pouze potlačení tradičního zemědělství?
- Tato případová studie je klasickým příkladem projektu řízeného „shora“. Jaký je neefektivnější protest proti těmto postupům?
- Je stavba přehrady v tomto případě tím nejlepším řešením?
- Je vůbec stavba přehrad v dnešní době tím nejlepším řešením?
- Je amerikanizace patrná i v naší společnosti (ČR)?
- Snaží se ještě dnes USA za užití síly „modernizovat a kontrolovat neposlušné státy“?
- Proč se staly USA vzorem pro mnoho jiných států?
- Mají protesty „obyčejných“ lidí šanci uspět?
- Proč často jednají vůdčí představitelé států ukvapeně, či hraje v jejich jednání roli ještě něco jiného?
- Proč je pojem *velký* (zde případ přehrady), často nutně chápán jako lepší než *malý* (zde případ systému malých přehrad)?
- Uvědomujeme si, co je hlavní příčinou rostoucího hladovění ve světě?
- Je reálná změna redistribuce potravin ve světě?
- Jak mohu přispět ke zlepšení současné situace já?
- V čem spočívá a kde se vzala ona neomylnost západních teorií? Je skutečně možné vytvořit „obecnou teorii rozvoje“ pro natolik rozmanitý svět kultur, tradic a přírodních podmínek (bez závanu etnocentrismu) ?
- Jaké jsou podle Vás možnosti obyčejných lidí, žijících v takto postižených oblastech, jak zabránit takto problematickým projektům?
- Bylo by přínosem nechat rozhodující pravomoc v rukou místních obyvatel, kteří by vždy hájily zájmy přírody.
- Kde podle Vás leží ta pomyslná hranice mezi zájmy přírody a zájmy obchodními.?
- Jak lze potravinovou krizi v dnešní době řešit?
- Jsou podle Vás řešením humanitární potravinové pomoci do chudých oblastí?

- Viníkem tohoto stavu jsou vyspělé západní státy, nebo je otázka viny i na straně chudých a zaostalých státech?
- Je oprávněné považovat vyspělé státy „západu“ za nadřazené chudším a méně rozvinutým státům?
- Jsou Spojené státy americké jedinou světovou „supersílou“ a je toto postavení oprávněné?
- Byla Zelená revoluce dobrým řešením situace v chudých zemích?
- Měly by se rozvojové země vrátit k tradičnímu obdělávání půdy a tradičním plodinám nebo je pro ně lepší moderní zemědělství?
- Proč nechtějí velké společnosti pomoci chudým státům světa?
- Myslíte si, že by nějaká katastrofa odradila státy od stavby těchto velkých přehrad?
- Je jejich užitek větší než destrukce krajiny, kterou přinášejí?
- Mohou být přehrady účinným prostředkem proti záplavám?
- Je správné, aby vyspělé země zasahovaly do problémů chudých zemí (např. USA ve středoamerických státech)?
- Mají ekologická hnutí v chudých zemích šanci uspět proti nadnárodním společnostem?
- Jaký předpokládáte vývoj mezi Severem a Jihem do budoucna? Bude docházet ke zvětšování nebo zmenšování propasti?
- Současný stav (statistika) týkající se problematiky hladu a podvýživy.
- Přínosy a rizika pronikání firem z průmyslových zemí do zemí rozvojových?
- Role mezinárodních ekonomických organizací v oblasti rozvoje?
- Mohou být GMO plodiny řešením hladomorů ve Třetím světě?
- Jaké jsou hlavní příčiny toho, že se systém Fair Trade dosud nestal konečným řešením potravinové krize?
- Je stavění přehrad řešením ekonomické a hospodářské situace nebo pouze pomníkem zbytnělého ega současných představitelů moci?
- Je v pořádku, že je možné s půdou obchodovat. Neměla by být půda v neprodejném vlastnictví lidského společenství, které na ní žije?
- Co je to rozvoj? Na základě čeho lze říci, že se daná společnost rozvíjí? Pokud se má společnost nějak rozvíjet, co je pak cílem rozvoje? Kdo má tento cíl určovat?
- 3) Není rozvoj především problémem divergentním, tedy problémem, který je nutné žít, nikoliv jej řešit výlučně vědecky a abstraktně?
- Funguje něco podobného jako nyní s medikamenty proti HIV, které jsou distribuovány pouze za výrobní cenu? Může být východiskem z krize poučení lokálních komunit o lepším hospodaření?
- Vyplatí se vůbec stavby obřích nádrží? Je nějaká obří nádrž, která je k užítku v regionu? (V USA jsou dnes velké problémy s rušením těchto „vysloužilých“ nádrží – bortí se břehy, chybí informace). Jaký osud bude mít přehrada v údolí Tři soutěsek v Číně? Existuje způsob jak hospodařit s vodou v krajině bez obřích přehrad?

- Je vůbec možná revize současného stavu vývoje světa, kdy už jsou mnohé procesy nastartovány? Lze vůbec efektivně realizovat snahy o návrat na původní stav (jak naznačuje např. článek 2), nebo aspoň „krok zpět“?
- Jak velkou roli hraje provázanost transnacionálních společností s národními vládami, popř. ekonomickými elitami zemí Třetího světa? Jak v tomto měřítku působí korupce?
- Jakým způsobem zasahuje do chodu globální ekonomiky jednotný evropský trh? Je ekonomická integrace Evropy „škodlivější“ pro země „Jihu“, než bez ní?
- Myslíte si, že návrat k tradičnímu zemědělství ve Třetím světě, po němž se dnes tolik volá, by skutečně problémy s nedostatkem potravy v této části světa vyřešil?
- Dá se dnes ještě nějak zabránit rozšiřování pouští?
- Je snižování úrodnosti půdy skutečně hlavní příčinou vyklidňování venkova?
- Myslíte, že lidé skutečně někdy žili v souladu s přírodou?
- Jakou šanci podle vás mají lokální environmentální hnutí při prosazování svých názorů a požadavků v celosvětových debatách o problematice životního prostředí?
- Souhlasíte s názorem Vandany Shivy, že jsou to především ženy, kdo nejvíce tzv. „odnáší“ devastaci životního prostředí?
- Domníváte se, že dochází k jakési sebereflexi Severu a že se od Jihu začíná cosi učit?
- Mohl by podle vás existovat nějaký systém, který by v sobě spojoval „to dobré“ z kapitalismu a socialismu? Je vůbec takové spojení možné?
- Myslíte si, že změna postoje Severu vůči Jihu by se skutečně nějak promítla do celosvětové environmentální politiky?
- Co může vést v praxi k odvrácení zájmu Světové banky od obdobných projektů ve prospěch zájmu místních lidí?
- Není stavba přehrady do jisté míry v dané situaci nutností?
- Mohla by nabízená alternativa situaci opravdu vyřešit?
- Existují nějaké alternativy, které by mohly vést k větší ekonomické nezávislosti?
- Jaké hrozby může hlad třetího světa přinést jádrové populaci?
- Do jaké míry může kapitalismus kontrolovat místní ekonomický systém, jak uvádí článek?
- Lze skutečně hovořit o konci historie a začátku něčeho nového, objevily-li se tyto představy již mnohokrát předtím?
- Šlo by teorii rozvoje uchopit tak, aby nevyústila ve strnulou doktrínu nebo etnocentrickou představu nadřazenosti?
- Jak chápat slovo rozvoj ve spojení s tzv. trvalou udržitelností?